

Prețurile

pentru Sibiu pe 1 anu întregu 7 fl., pe 6 luni 3 fl. 50 cr., dusu la casa cu 1 fl. mai multu pe anu; — trimisu cu post'a în leintru monarchiei pe 1 anu întregu 8 fl., pe 6 luni 4 fl. — În străinatate pe 1 anu 10 fl. s'eu 22 franci, pe 6 luni 5 fl. s'eu 11 franci. — Numeri singuratioi se dau câte cu 10 cr.

OBSERVATORIULU

Diariu politicu, national-economicu și literariu.

Anulu III.

Ori-ce inserate,

se platescu pe serie s'eu linia, cu litere merunte garmondu, la prim'a publicare câte 7 cr., la a dou'a și a trei'a câte 6 cr. v. a. și preste aceea 30 cr. de timbru la tesaurulu publicu.

Prenumeratiunile se potu face în modulu celu mai usioru prin assemnatiunile postei statului, adressate de a dreptulu la Redactiunea Diariului

„Observatoriulu“ în Sibiu.

Nr. 92.

— Sibiu, Sâmbata 15/27 Novembre. —

1880.

Conflicte fără număr.

Sangele versatu în Clusiu încă totu mai fumează; revolt'a de acilea ori-cătu s'ar pare de pușina însemnatate, ea totu mai arunca valuri nu numai preste Ungari'a, ci trece și dincolo în Austri'a. Corpulu întregu alu oficiarilor armatei imperiale se interessedia foarte aprôpe de casulu dela Clusiu și de sôrtea oficiarilor carii au participatu la conflictulu cu Bartha, fia că actori, fia că secundanti. Diariile ôstei, în frunte cu „Wehrzeitung“ sustinu, că Rüstow potea se aplica biciusi'a dăca Bartha nu a voitu se duelledie, precum nici nu a voitu, în nici-unu casu inse nu trebuia se mârșă la elu acasa, — de alta parte inse aceleasi diarie redactate de ofiari cu multa sciintia, facu unele revelatiuni foarte neplacute pentru toti iubitorii de pace și de linistea publica. Anume „Wehrzeitung“ descopere în doi Nri, la câte insulte sunt espusi ofiarii armatei în mai multe garnisone din Ungari'a, pe unde mai alesu junimea unghuresca cauta tôte ocaziunile, că se'i chicanedie și se'i arate ur'a loru câtra ei; ofiarii inse cunoscându'si bine regulamentele și tôte instructiunile lor, disciplin'a și vointi'a comandantilor, se ferescu pre câtu numai potu, de orice contactu cu civili, pentru-că acestora se nu li se dea nici-unu pretestu de a'i provoca și vetama în onôrea și caracterulu lor, care pentru ofiari este totudeauna alaturea cu vieti'a. Conflictulu din Clusiu a fostu cautatu înadinsu cu falinariulu, întocma că și celu cu stégulu unghurescu dela Agri'a. Este o stratagama a kossuthianilor invetiata nu atâtu dela italieni până în a. 1866 câtu mai virtosu heredita din mosi de stramosi, că se se aiba totudeauna reu cu „soldatii nemtiesci“, precum dicu ei, că și cum astadi regimentele de linia nu aru fi recrutate din fiii și frații nostri.

Se observa dăca informațiunile exacte, că acei doi voluntari cari au denunțiatu pe Rüstow că le ar fi disu „cani unghuresci“, au fostu doi strengari, lenesi, impertinenti, nesupusi, cerbicosi, ômeni de nici-o trêba, buni numai de a chicana până la sange chiaru și pe omulu celu mai flegmaticu; din care cauza ambii au și capatat totu note rele în cursulu anului și n'au înaintatu nici macaru la charge de corporali. Se mai constata nu numai în „Wehrzeitung“ din 20 ci chiaru și în diariulu ministerialu „Hon“ din 16 Nov., că și la militi'a teritoriale (Honvéd), care trece de nationala unghuresca, se întempla multime de certe și urgi, pe care până acum le-au ascunsu dăca potintia, în fine că obraznici'a multor juni trece preste tôte mesurile, în câtu numai sabii'a le mai pôte pune freu, éra cu acêsta sunt datori ofiarii totudeauna candu sunt provocati, insultati și atacati.

Dăca nu insiela tôte simptomele, comand'a suprema va avea de lucru, nu că se estermine ceea ce abia se mai pôte, ci numai se tina în freu ur'a și resbunarea reciproca; că-ci adeca diariile magiare aducu mereu exemple despre conflicte noue.

Dăca diariulu „Bihar“ în 18 Nov. a fostu unu duelu sangerosu în Oradea între unu june civilistu cunoscutu că batausiu și între unu oficiarulu dela militi'a teritoriala, din cauza că în disput'a ce avura într'o societate, ofiariulu a datu dreptu locotenentiloru Dienstl și Rüstow dela Clusiu. (Vedi și „Kelet“ din 20 Nov.)

În 19 Nov. totu la Oradea câțiva artileristi intrându într'o ospetaria, unde își petreceau mai multi civilisti, soldatii pretinsera, că din sal'a unde voru ei se'i petreca, se ésa civilistii; începura se cante himnulu imperatului, sau cum se mai dice, himnulu poporului, „Gott erhalte unsern Kaiser“ etc. firesce în limb'a germana, pentru-că cu acêsta se irite și se provôce pe magiari, cari nu potu se suferi nici limb'a nemtiesca, nici himnulu imperatului. Cetățienii inse avura totusi atâta minte,

că se'i calce pe mania și se scrisnêca în dinti, dăca se taca, spre a nu provocă batai de sange. Asia dăca și soldatii gregari! (Dăca „Szabadság“ Nr. 223).

Din orasiulu Keszthely se scrie, că pe doi locotenti, anume Hoyer și Czedvics din regim. 15 de husari, pre candu mergeau sér'a acasa, au versatu din ferestrele unei familii fruntasie ôle spurcate. (Totu dăca „Szabadság“ suplementulu din 21 Nov.)

Despre unu altu conflictu întemplat chiaru în Budapeșta în 18 și 19 Nov. între unu advocatu magiaru și unu oficiarulu imperatului totu din caus'a macelaturei dela Clusiu, de și acela cerculedia în mai multe diarie, noi nu voim se comunicamu nimicu, până nu se va adeveri mai de aprôpe, din cauza că prea ni se pare fabulosu.

Acu mai adaogemu numai atâta, că în diariile magiare poft'a de vendetta sangerosa merge crescându, éra insultele aruncate în faci'a corpulu oficiarilor nu credemu se'i mai abia parechi'a în lume. Kossuthianii publicara unu vocabulariu de 30 espressioni insultatôrie, aplicate la acelu corp respectabile de 16 până în 20 de mii de barbati. Noi le aflaramu în „Ellenzék“ și „Szabadság“, éra citindu-le ni se urcă și noue sangele în faci'a, mai alesu candu scim bine, că în acelu corp ilustru avemu și noi multime de fii și frați ai nostri, toti că unulu barbati de onôre și devotati grelei lor vocatiuni. Apoi trebuie se te revolti candu cugeti că — celu pușinu astadata, tôte acestea se întempla imediatu din caus'a unei minciuni scornite de câtra doi strengari perde-vêra, la care se potu aplica de o miie de ori cu mai mare dreptu espressioni că: „omu de nimicu, nerusinat, spurcatu, brutalu, de contrabanda, infamu, poltronu, miserabilu, erou-plêca-fuga, gunoiulu societatiei, fêra selbatica, vipera etc.“

Sunt semne rele acestea și noi romanii trebuie se le urmărîm de aprôpe, și se nu ne ametim de frazele kossuthianilor.

A cui se fia Dunarea?

În locu de ori-care alta cestiune și revista de preste tîeri și mari, cestiunea Dunarei trebuie se ne interessedie dincôce și dincolo de Carpati, acum dora că niciodata, pe toti locuitorii acestor tîeri și cu atâtu mai virtosu pe romanii. Ea este în sensulu genuinu alu cuventulu cestiune de vietiă și de môrte.

S'a disu și se mai dice, s'a și decisu odată și de doue ori în congrese și conferențe europene, că Dunarea trebuie se fia, din punctu-de vedere alu comunicatiunei comerciale, fluviu neutrale. Dăca, din punctu-de vedere comerciale, nu și din celu politicu, nici din celu stratetigu, ceea ce ar fi unu non sensu.

În Octobru tr. noi amu semnalatu de multu amerintiarea preste mesura brutala a catoruva diarie mari austro-unguresci, cu „P. Lloyd“ în frunte, care declarau rotundu, fara frase, că Dunarea intrêga, până la Gurile ei trebuie se ajunga cu ori-ce pretiu din lume în posesiunea monarchiei austro-unguresci, din care cauza diplomati'a ei și pretinde, că în conferența staturiloru danubiane Austro-Ungari'a, Romani'a, Serbi'a și Bulgari'a se aiba în veci nu numai presidiulu, ci și votulu dirimatoriulu, adeca asia, că unde va cumpani votulu ei, acolo se fia majoritatea.

Au voitu s'eu nu, se scia în Bucuresci înainte cu 2 și cu 3 luni despre amerintiările acelea, luat-le au în seriosu sau nu, o voru sci dumnealoru, carii se pricepu la de acestea multu mai bine decâtu pe la noi în provincia. Se pare inse, că astadi le-a trecut de gluma și de ori-ce stringeri de mana „caldurôsa“. În 15 Nov. s'a deschisu comisiunea dunarêna europeană, chiamata a decide în cestiune. Austro-Ungari'a crediuse

până de curendu, că va avea pe majoritatea poteriloru europene în partea sa și că cu principatele va tinea celu multu Russi'a. Dăca în dilele din urma se spune că lucru pozitivu, că Franci'a și Itali'a aru fi trecut în partea principatelor. Acestea scrii au scosu pe diariile austro-unguresci din orice cumpatu. Până și diariulu militariu „Wehrzeitung“ din Vien'a în Nr. din 20 Nov. insulta anume pe Romani'a și pe romanii în termini foarte aspri și în fine, nici un'a nici alt'a, amerintia cu invasiune pe uscatu dicîndu, că configuratiunea nefericita a Romaniei (că o semiluna lunga dela Orsiôv'a până la Bucovin'a) facilitedia armatei imperiale atâtu de bine invasiunea și ocupatiunea pînăre Carpati, în câtu în pușine dile ar fi în stare se ocupe tîer'a intrêga, fara a mai cugeta și la ocupare de pre Dunare. Numit'a gazeta militara repete în fine și ea, că pentru monarchia este o cestiune de vietiă, că Dunarea se ajunga în posesiunea ei până în marea nêgra. Asia dăca și armat'a este aplecata a participa la resolvirea acestei cestiuni.

Celelalte diarie facu choru cerendu unisono Dunarea. „Romanulu“ că celu mai vechiu și mai acreditatu organulu alu partidei actuale dela putere, le respunde de câteva-ori, în termini demni, inse totu asia de categorici, cu Non possumus semel pro semper, éra anume în Nr. seu din 12/24 Nov. are între altele câteva sentențe demne de tôte atentiunea, la care vomu reveni.

Transilvania.

— Blasiu, 22 Nov. st. n. 1880.

Stimate Domnule Redactoru!

În 20 Novembre st. n. 1880, diu'a ss. Archangelu Mihailu și Gavrilu, s'a tinutu în comun'a Sancelu adunarea generala ordinaria a despartimentulu XX alu Asociatiunei. Adunarea a fostu unu din cele mai frecuentate, la ce a contribuitu nu pușinu și bunavointi'a inteligentiei romane din comun'a numita care a pusu mai multe carutii la dispozițiunea domnilor din Blasiu, cari aru voi a participa. Adunarea s'a tinutu în scôl'a romana locale. Cu bucuria am observatu, că a fostu de faci'a în totu decursulu adunarei unu numeru frumosu din poporulu romanescu alu acelei comune, și cu unu interesu viu și cu o satisfaciune placuta a însoțitu cu atentiunea sa totu decursulu desbateriloru, dăca mai cu sêma pre m. o. dn. parochu și protopopu locale Zacharia Branu, candu dăca a explicatu însemnatatea espusetiunei venitorie din Sibiu, și a indemnatu pe locuitorii, că se concurga și ei la aceea, pentru-că se servêca spre onôrea Romaniloru. S'a mai facutu în poporulu presentu și una colecta în folosulu Asociatiunei și în scurtu tempu s'a adunatu o suma frumoasă.

Scriitoriulu acestor lini s'a convinsu și cu ocasiunea acêsta, că în poporulu nostru este unu capitalu frumosu de putere, care dăca s'ar exploata precum se cuvine, în scurtu tempu amu fi în stare a ne mesura în progressu cu ori-care altu poporu din statulu acesta și a ne ocupa loculu cuvenitu dăca dreptu și dreptate. Nu numai în Germani'a, ci și în alte câteva staturii sunt clase foarte numeroșe de ômeni, care cu prea pușina esceptiune, nu posedu nimicu, traiescu numai din lucrulu maniloru și pre lănga tôte aceste, ei nu numai că sunt organizati preste tôte Germani'a asia, câtu candu voiescu a face o revista preste progressulu lor, atunci punu în uimire prin ordinea și disciplinarea lor pre partidele bancheriloru și ale proprietariloru celor mari; au una pressa mare înaintata, ce pôte sustienea pe ori-si ce terenu lupt'a cu press'a plutocratiei; ideile lor sunt dejă espuse în una literatura, ce nu mai lasa a dori nimicu. Dora noi, cari posedemu cea mai mare parte a pamentulu pe unde locuim noi, nu vomu fi mai îndaraptu că

proletariatul Europei, ce traiesce numai din mana in gura, de pe un'a di pe alt'a. Nu mai are asia dar nici unu sensu obiectiunea multora, că noi pentru aceea nu potemu inaintă, pentrucă nu avem nobile si omeni avuti. Alte popora areta, că si fara de acesti doi factori, unu poporu pôte face fôrte multu. Dara se revenu la obiectu. Cu ocaziunea adunarei acesteia s'au facutu si alegerea noului subcomitetu, s'a decisu infintiarea unei reuniuni agronomice, si spre scopulu acesta s'a si alesu una comisiune; s'a decisu că despartimentulu se puna mare pondu pre statistic'a nationale, deocamdata numai cu privire la pamentulu ce trece din manile Romaniloru in ale altora, si la starea sanitaria. Punctulu acestu din urma este fôrte greu, inse pre langa una activitate continua si diligenta totusi se pôte impleni. Cu privire la statistica s'a luat in consideratiune, că astadi mane trebue se pasimu inaintea poporului nostru si cu unu programu social-economicu, pe langa celu politicu, si apoi programulu fara de ajutorulu statisticeii nu se pôte face de locu. Astfelu prin acêsta adunarea a voitu numai a subministra dupa poteri ajutorulu statisticu celoru ce se ocupa cu economi'a nationale. Dupa ce siedinti'a a duratu 4 ôre întregi dela 11 a. m. pâna la 3 d. a., s'a închis prin una vorbire plina de entusiasmu de cătra fostulu presedinte Rss. Constantinu Papfalvi, care pre langa tôte adancile sale betranetie, totusi cu unu zelu si cu una vigôre nespusa a condusu adunarea dela inceputu pâna la capetu. Dupa siedintia Rss. d. canonicu Joanu M. Moldovanu a intrunitu la mas'a sa in curtile din Sancelu ale seminariului, pre toti ospetii de fačia. La mesa s'a toastatu pentru Maiestatea Sa, pentru presedintele Asociatiunei si alu despartimentulu, pentru comun'a Sancelu, press'a romana s. a. Adunarea venitória, la invitarea dlui parochu Horsia, s'a decisu a se tinea in Bi'a. B.

— Blasiu, 11 Novembre st. n. 1880.

(Urmare si fine.)

Eră dejă midiloculu verei, candu comunistii si petroleurii se intorceau amnestiati din Caledoni'a. Atunci află guvernulu de bene a pasl a executarea decretelor din 29 Mart. a. c. in contr'a congregatiuniloru monachali, carora in genere nu li se potea impută nemic'a, de cătu că se sacrificau pre sene insusi pentru deaproppe. Straina vedere! La graniti'a Franciei se întelneau atunci celi ce au arsu cu petroleu Parisulu la 1871 cu celi ce scotu din cloacele lui pruncii celi aruncati acolo, pentru a face ôre-candu din eli cetatieni francesi. Celi de antaniu veneau in patria triumfandu, celialalti mergeau afara lacremandu. Meritul celoru de antaniu eră barbari'a, pecatulu cestoralalti filantropi'a! Sermana Francia! Ai ajunsu se-ti alungi din tiera pre celi ce ti-au facutu canalurile, ti-au taliatu padurile si uscatu locurile cele estinse, că cu tempu se deveni antani'a natiune in lume.¹⁾

Unu atare aspectu a miscatu pre toti ômenii cu simtiementu bune, si un'a multime de ampoiati dela justitia si chiaru si din diplomatia si-au datu dimisiunea in manile ministeriului, mai voindu a traí retrasi si pôte si lipsiti, decatu a dá mana de ajutoriu la atari violentie.

Inse inca nu erau alungati, decatu monachii celi mai puçinu poporali. Celi-lalti dein celelalte nuantie erau inca prin locuintiele lor. Bene sciá guvernulu, că decă va pasl si la alungarea acestora, atunci se va alarmă tóta tiera. De ace'a le-au datu a intielege, că se'si cêra autorizare dela statu. Monachii sciendu, că prin un'a atare cerere de un'a parte aru recunôsce, că convietuirea lor a fostu illegale pâna atunci, de alta parte s'aru espune chicanariloru guvernului, despre care sciá, că va face multe obiectiuni, numai că se pôte sacrifică cătu mai multi din eli, au respinsu prin tacere unu atare ofertu, si au pretinsu érasu numai tacite, că se li se lierte si lor a traí numai sub dreptulu comunu francesu, care nu pretinde neci un'a autorizare dela statu, decă voiescu mai multi a locui in un'a casa, sub legi domestice. Astfelu a succesu guvernului a stigmatísá pre monachi de rebeli inaintea masei, aducându-i in critic'a pusetiune, că de voru cere autorizare, nu voru capata; de nu voru cere, va avea ansa de a'i imprasciá că pre unii ce nu se supunu legiloru statului, si asia intre Scilla si Caribdis la totu casulu voru trebui se valedica vietiei si activitatiei lor de pâna acumu.²⁾ Atunci fostulu ministru Freycinet vediendu că lucrulu a mersu prea departe, a cugetatu că va imblândi pre colegii sei, decă va cere dela monachi un'a dechiaratiune, că eli primescu form'a de statu republicana si nu voru lucra neci un'a data in contr'a ei. Prin midilocirea scaunulu apostolicu³⁾ monachii au si datu dechiaratiunea

numita si inca in unu tonu blandu si si simpathicu. Inse Freycinet nici prin acêsta nu si-a potutu inblândi pre colegii sei, din care cauza s'a si retrasu.

Acum foculu din cabinetulu ministeriului isi estinse deodata flacar'a preste tóta Franci'a. Ministeriulu acel'a, care suferu locele francmasoniloru fora a le octroá neci un'a autorizare, ministeriulu acel'a, care suferu că in façi'a lui, in Parisu, in suburbiile cele mai radicali, in conferintie de a le comunistiloru se se traga prin noroiu ori-ce adeveru religiosu, ministeriulu acel'a, care nu a disu unu cuventu, candu consiliulu municipalu din Parisu a eliminatu din scôle tôte cartile, cari contienu numai cuventulu: Ddieu; ministeriulu acel'a, care opresce oficialiloru sei a'si cresce pruncii in scôle basericesci; ministeriulu acel'a care nu are nece unu cuventu de reprobare, pentru foile cele ultraradicali din Parisu, cari in modu asia grobianu ataca religiunea, cătu foile cele oneste se genéza a le si reproduce⁴⁾; ministeriulu acest'a cu ajutorulu bajonetelor si alu gendarmiloru incepu se alunge din celulele lor pre monachii, caror'a nu li se potea impută nemic'a, decatu că pre langa totu pretinsulu progresu, in inim'a lor mai este inca locu destulu pentru credinti'a in Ddieu si in baseric'a lui. Si pre langa tôte, că ministeriulu a voitu a împiedecă ori-ce concursu si manifestare a poporului, prin ace'a, că pre nesintite s'a apucatu de lucru, totusi cu miile au fostu de fačia la alungarea calugariloru, aruncandu-le buchete si cerendu in genunchi benecuentarea lor. Numai in Marsili'a, unde la 5 ôre deminetti'a s'au facutu esecutiunea, au fostu de fačia la 10,000 ômeni, senatori, deputati, functionari, oficeri si altii de tôte categoriile, manifestandu'si simpathi'a fačia cu monachii.⁵⁾

In façi'a unei atari violentie executate fačia cu aprôpe la 300 monastiri, tôte elementele nobile din Franci'a, trebuiu se'si puna intrebarea, că ôre pot merge mai departe de mana cu unu atare guvernulu. Si cele mai multe la intrebarea acêst'a au respinsu cu nu; din care cauza pâna acum'a la 500 de functionari din regiunea mai inalta si-au datu dimisiunea, ne mai voindu a mai avé nemicu comunu cu unu atare guvernulu; si nu este un'a di, in care se nu primésca guvernulu 15—20 de dimisiuni din tôte sferile; éra in 7 Novem. insusi veteranulu Dufaure, unulu din edificatorii republicei de astadi, spalandu'si manile, isi depuse dimisiunea in manile ministeriului.⁶⁾ Ma indignatiunea a trecut si dincolo de canalu si foile anglése celebre in tóta lumea: Times, Standard, Pall Mall Gazette, dicu numai adeverulu candu se exprima, că prin executarea decretelor din Martiu, guvernulu actualu din Franci'a si-a instrainatu pre toti ômenii onesti, si nu au mai remasu cu elu decatu: „la canaille et les voyous,“ plebea si cocierii.⁷⁾

Nu spre aperarea legiloru s'a inscenatu lupt'a acêst'a, ci spre alungarea lui Ddieu din scôla, apoi din vietî'a poporului, si in urma din statu. Baseric'a inse la tôte aceste responde cu: Alios ego vidi ventos, aliasque prospexi animo procellas!

Eră cei ce mai punu inca atâta pondu pe baserica si religiune, cătu isi voru luá tempu a ceti sirurile aceste, acelia puna'si man'a pe ânima si judece, cine este celu vinovatu si cine este celu nedreptu, lupulu seu mielulu, monachii seu guvernulu?

Dr. Alesandru Gram'a.

Ungaria.

— Budapest'a. Precum observaseramu si in Nr. precedente, desbaterile asupra budgetului curgu neasemenatu mai iute decatu in ori-care altu anu de mai inainte. Dupa desbaterea generala, care a tinutu numai 5 dile, in 22 Nov. s'a si votatu mai întregu budgetulu ministeriului de finantie, in care au datu numai de o pedeca, la cestiunea vendiarei dominielor statului, unde extremii, că Helfy, Mocsáry si altii au incoltitu că nisce lupi flamendi pe ministeriu. Ministrulu de finantie comit. Juliu Szapáry se apară de ei precum s'aru apară unu oieriu pe pustecele Ungariei si scôse o maioritate prea modesta contra lor. Vorb'a este, că se mai afla dominie de ale statului, pretiuite in 40 de miliône florini v. a., din care dice ministrulu, că se vendu totu numai de câte 5 miliône pe fiacare anu, pentru că prin vendiarea de prea multe mosii dintr'odata, se nu scadia valôrea acelorora, cum si a altoru private, de care se punu mereu la toba (mai de curendu érasu vreo optu, pretiuite dela 50 mii pâna preste 1 milionu fl.); éra candu a promis ministrulu, că sumele incassate din vendiarea dominielor se voru întrebuintia numai la investitiuni reali, folositorie, atunci extremii au strigatu intre risete sarcastice cu terminulu americanu Humbug, care va se dica minciuna. In 23 discussiunile s'au invertitu multu pe langa acea parte a budgetului.

vedé din epistol'a Papei adresata Metropolitulu Parisu-Guibert si publicata pe la inceputulu lunei curente in mai multe foi.

⁴⁾ Tôte aceste se potu vedé din foile francesce, deca cinev'a numai urmaresce cu atentiune miscarea cea grandioasa in Franci'a, dara cu deosebire in foile catolice, cari lucruri de aceste se indatinéza ale inregistrá.

⁵⁾ Vedi „L'Univers“ din Octobre si Novembre; unde din cele aduse se potu vedé si in „Pester Lloyd“ de pe acelasu tempu.

⁶⁾ Vedi dimissionarile aceste in „L'Univers“ din dilele din urma.

⁷⁾ Vedi estrasele din foile aceste in „L'Univers“ din 8 Nov. a. c.

Afara din diet'a ungeresca, intru o comisiune decurgu alte ôrecare discussiuni, de care va trebui se ne interessamu fôrte de aprôpe, din cause fôrte grave. Este asia numit'a enquetta a ministrulu de interne, a carei vocatiune este a elabora unu proiectu de reform'a comitatelor (municipieloru). De nu ne insiela memori'a, acesta ar fi alu patrulea experimentu facutu dela inceputulu dualismulu cu comitatele si alu nouelea dela 1849 incôce, in corpore vili, precum dicu medicii. Cestiunea principale este aci, daca functionarii municipali voru mai fi alesi, sau denumiti de a dreptulu de cătra guvernulu. Scie tota lumea pe la noi, că si alegerea acêsta de acuma, intemeiata pe candidatiune de câte trei la fiacare postu, in realitate nu este alegere, ci denumire, că-ci prefectulu candidédia pe cine'i place lui; apoi alegerile nu se facu pe vietia si nici cu dreptu de pensiune, ci numai pe câte 6 ani, in cătu bietii functionari se afla necurmatu intre frica si sperantia.

Mai este inse si alta cauza ce trece in scandalu, care ne face se urmarimu de aprôpe lucrurile acelei comisiuni.

Curatu si respicatu resulta din tôte discussiunile membriloru ei, că scopulu principale este si cu acêsta organizare noua desnationalisarea mai virtosu a romaniloru din Banatu si Transilvani'a, departarea dintre densii a oricarui functionariu de nationalitate romanesca priu denumiri in alte parti neromanesci, incercarea de a magiarisa pe poporu prin functionari cu totulu straini, adusi de airea si mai de aprôpe din Secuimea cea flamenda. Totu in acea comisiune s'a disu, că denumirea imediata este ceruta si in interessulu acelu numeru mare de familii nobilitarie magiare, scapatate fôrte tare in averi, pentru că se se pôte sustinea macaru din salariile lor, si care n'au ajunsu tocma de totu la sapa de lemn, se'si rescumpere din pamenturile zalogite, sau se cumpere altele. Adeca: astadi, pe la a. 1880 se decopiadia aprôpe din litera in litera sisthem'a de germanisare din dilele ministeriului Alex. Bach (1850—1859), care a cadiatu cu sgomotu. Se tine prea bine minte, că Bach ajunsese la atâta nebunia in fanaticismulu seu de germanisatoriu, in cătu pe la 1854—6 preparase si unu planu de a desfiintia chiaru si alegerea primariloru si a notariloru prin comunele rurale si a introduce denumirea de cătra ministeriu, totu numai de primari si notari nemti, sau de alti individi straini, cunoscatu de limb'a nemtiésca. Asia departe ajunsese nerusinat'a tirania a despotismulu. Mare desperatiune trebue se domnésca in sufletele acelor ômeni, carii mai potu crede in realisarea unoru planuri atâtu de chimerice.

Romania.

— (Dela sinodu.) De candu se deschise sesiunea anuale a sinodului Romaniei, destinata a decide in marea cestiune a revisiunei de traducere si a tiparirii cartiloru bisericesci cu litere latine (anu potea dice europene), cum si afaceri mari de ale clerului de miru, appare in diariile din capitala si câte unu actu bisericescu si unii articlii religiosi-morali, cari merita a fi relevati din noianulu certelor politice si sociali, adesea pe cătu de passionate, tocma pe atâta si sterpe. Asia aflamu in „Pressa“ dintru o serie lunga de epistole critice, care uneori scapata si in pessimismu desperatu, vreo trei, dedicate starei morale, religiôse si clerului. Ni se cere dincôce, că se le reproducemu. O vomu face, că de si pessimiste, totusi sunt instructive. Asta-data damu aci unu altu actu dupa „Binele publicu“, insoçitu de o scurta prefatiune a redactiunei.

Facultatea de teologia.

Fia-care omu, care doresce că nêmulu romanescu se inaintedie cătu mai multu pe calea culturei si a civilizatiunei, a vediutu cu intristare, cum baseric'a romana, care este unu factoru insemnatu in cultur'a nôstra, a remasu inapoi, si clerulu romanu neavendu o cultura inalta, nu pôte se'si indeplinésca sacr'a missiune cu demnitate. Au fostu timpuri in vechime, candu chiaru poporale vecine veniau si se adapau cu sciintiele in scôlele nôstre. Fratii nostri din Bucovin'a si din Transilvani'a au scoli inalte de teologia, si numai Romani'a independenta se nu aiba o asemenea scôla?

In acêsta stare de decadere a bisericeii, éta că unu episcopu cu sentimente generôse si romanesce a propusu in siedinti'a sinodului de eri, că se infintiedie o facultate de teologia, nu cu mij-

¹⁾ Vedi opulu „Oesterreichs innere Politik von Albertus 1879,“ unde suntu schitate in diverse locuri meritele calugariloru pentru Franci'a.

²⁾ Decă monachii s'aru fi supusu, atunci aru fi recunoscutu dreptulu statului de a le autorizá vietî'a lor domestica. De unde urméza, că statulu candu ar fi volitu, i ar fi potutu alungá, si i ar fi si alungatu mai tardiu, pôte cu scomotu mai puçinu. Deci monachii s'au luptatu pentru unu principiu alu libertatei.

³⁾ Că portarea monachiloru au fostu aprobata de scaunulu apostolicu si de episcopatul Franciei, se pôte

lôcele guvernului, ci sacrificandu chiaru salariulu seu, pentru a vedea cu unu césu mai înainte clerulu romanu ajunsu la trépt'a ce i se cuvine. Acestu demnu episcopu este Ghenadie alu Argesiu-lui, pe care in tôte inpregiurarile ilu vedemu celu dintaiu a sacrificá pentru scôla si pentru biserica. Onóre acestui demnu episcopu! Éta si propunerea:

Prea sfintiti parinti si frati intru Christosu mitropolitii si episcopi si membri ai sântului sinodu.

Primindu toiagulu pastoriei alu eparchiei Argesiu-lui, gandirea mea a fostu di si nôpte pironita la ide'a, cum s'ar potea face, cá simtiulu religiosu si moralitatea poporului, care din ce in ce merge spre decadere, se se inaltie si biserica romana se infloreasca si se se radice la acea stralucire din vremile vechi, candu chiaru popórale vecine veniau si se adapau cu sciinti'a teologica in scólele romane.

Din esperienti'a de tôte dilele si din caleto-riile mele in tierile apusene mai inaintate in cultura si in civilizatiune de câtu noi, am capatatu convingerea, cá simtiulu religiosu si cu sine si moralitatea poporului si biserica, care este hranitórea acestoru simtieminte, nu se potu radica, de câtu printr'unu cleru luminatu.

Dar acestu cleru luminatu se formédia numai intr'o scôla inalta de teologia, care se fia alaturata la universitate, pe lângá celelalte scoli inalte de filosofia, de dreptu, si altele.

In adevuru seminariile actuale, avendu-se in vedere, cá preotii nostrii de acum 40 de ani abia poteau se scrie si se citésca, au facutu multu pentru luminarea clerului. Acésta inse nu este destulu, pentru cá clerulu se fia pe aceeași trépta de cultura si inaintare in scientia cu societatea laica.

Acésta trebuintia o simtimu cu totii si de aceea statulu din candu in candu tramite tineri, cá se studiedie teologi'a in strainatate, precum in Germani'a, in Russi'a, in Greci'a si in alte parti. Chiaru guvernulu austriacu simtiendu trebuintia de o cultura mai inalta a clerului ortodoxu din Bucovin'a, a facutu o facultate de teologia, in care sciintele teologice se predau mai multu in limb'a germana. In Sibiu prin silintiele si sacrificiile mitropolitulu Siagun'a este infintiata de mai multi ani o scôla inalta de teologia si chiaru miculu regatu alu Greciei posedo o facultate de teologia.

Aceste institute inalte au facutu, cá fratii nostri din Bucovin'a si din Transilvani'a se aiba unu cleru multu mai luminatu si crescutu pentru biserica, de câtu alu nostru. Apoi daca la fratii nostri de sub stapanirea Austriei se afla asemenea institute inalte, in Romani'a independenta, in centrulu romanismului, se nu potemu infintiá o facultate de teologia, de unde se ésa preoti cu crescere si cunoscintie inalte dupa cerintiele timpului de fácia?

Câtu despre mijlôcele, cu cari s'ar potea infintiá o facultate de teologia, se potu gasi usioru. Avemu barbati distinsi, cari potu fórté bine figurá cá professori la o facultate de teologia. Astfelu sunt prea sfinti'a sa parintele Archiereu Suhopanu in Jasi, doctorulu Barbu Constantinescu si altii in Bucuresci, par. Stefanelli in Cernauti, archimandritulu Hamza in Aradu, cari sunt recunoscuti pentru eruditiunea loru teologica.

Inse, fiindu-câ statulu are in timpul presentu multe nevoi, la cari trebue se face fácia, eu credu, cá acum ni se dá privilegiu cu acésta inpregiurare se aretamu turmei, ce pastorimu, cá suntemu adevérati ucenici ai lui Christosu si vrednici urmasi ai strabunilor nostri mitropolitii si episcopi, cari isi puneau viéti'a in primesdie si nu se temeau chiaru de mórte, candu érá vorb'a se apere biserica si poporulu romanu, atátu in potriv'a vrasmasiloru din afara, câtu si a inipulatoriloru din naintru.

Intemeiatu pe aceste considerante si crediendu, cá Inaltu Prea Sfintiile loru mitropolitii si fratii mei intru Christosu episcopi, sunt inspirati de zelulu sacru de a face, cá patri'a si biserica romana se infloreasca, viu eu smeritulu si celu mai micu între episcopi, a ve rogá se primiti urmatórea propunere:

1. Se se róge onor. ministeriu a infintiá imediatu facultatea teologica in capital'a Romaniei.
2. Se se numéasca professori romani cunoscuti prin eruditiunea loru teologica, cá se se incépa câtu mai curendu anulu ántaiu de teologia si
3. Pentru acoperirea cheltuieliloru trebuintiése oferescu guvernului jumetate din salariulu meu pe timpul de doi ani si rogu smeritu si pe Inaltu Prea Sf. Vóstra mitropolitii si frati episcopi, se ne unimu cu totii a sacrificá jumetate din salariile nóstre pe timpul de doi ani pentru radicarea unui asemenea monumentu nationalu. Pentru care fapta generósa

biserica si poporulu romanu ve voru fi recunoscători si ve voru binecuvéntá.

Ghenadie II-lea,
episcopu alu Argesiuului.

Prussia.

— Berlinu. Apoi se mai cutedie a dice cineva, cá nu existe Nemesis, dreptate ddiésca resbunatória! In congressulu europénu tinutu la Berlinu, condusu si influentiatu de principele Bismark dupa placulu seu, s'a decisu in contra Romaniei si a statelor balcanice mesur'a despotica de a indigena in tierile loru pe toti evreii fára nici-o alegere, nascuti acolo sau veniti de airea, buni rei, onesti sau hoti. Insulte nenumerate, sila morala, ba chiaru si amerintiari cu armele isi audi Romani'a cu anii intregi dela tóta Europ'a; diariile straine se aruncasera asupra romaniloru cá nisce potai de cani selbatici din Afric'a, totu numai din caus'a evreiloru. Éra astadi! In Aten'a filosofiloru nemtiesci, in Berlinu capital'a Prussiei si dela 1871 a Germaniei intregi, s'a intemeiatu asia numit'a liga antisemitica, alu carui scopu pronuntiatu pe sute de mii de pagine este: impedecarea jidoviloru straini de a se mai asedia in Germani'a, marginitia drepturiloru politice pentru cei ce se afla locuitori in acelu statu, limitarea ramuriloru de comerciulu pentru jidovi, mesuri politienesce mai stricte decâtu pentru germani, incercarea de a i crestina etc. Agitatiunea contra evreiloru curge pe fácia. in vederea si audiulu lumei, mai bine de doi ani. In fine lig'a inainta si o petitiune antisemitica de a dreptulu la diet'a Prussiei. In fruntea ligei stá insusi parochulu curtiei regesci dr. Stöcker, cu cátiva prefecti, inca si unii generali, apoi altii cu diecile de mii. Acea petitiune se dete in desbateru publica la 22 si 23 Nov. Deputatii evrei si evreofili se apara pe viétia pe mórte contra celoru mai violente atacuri venite din partea adversa, si anume dela nunitulu parochu, care dise între altele, cá aci nicidecum nu póte fi vorba de persecutiunea religiunei, nici de a nationalitatiei sau rassei de ómeni, ci numai de apararea cea mai energiosa contra coruptiunei, demoralisatiunei, lacomie, rapacitatiei evreiloru, cari ori-unde se asedia între crestini, ii reducu la sapa de lemn, éra press'a periodica pre cáta este in man'a loru — si este fórté multa, a inveninatu preste totu moralitatea publica si privata cu productele sale desfrenate, nerusinate, pe care ei au fruntea se le numéasca liberali. Resultatulu acestoru desbateri se va afla mai apoi.

Asia o patira germanii cu evrei, pe carii aparasera pe mórte contra altoru popora. Curatu asia o patu si ungerii, adeca precum o merita.

Triamú ??

(Urmare.)

Sub decursulu cercetarei luatú fiindu la intrebare si redactorulu „Telegrafulu romanu“ d-lu Nicolau Cristea, acesta dá urmatoriulu respunsu in limb'a magiara:

„Cei doi articuli ce mi s'au cetitu, nu i-am scrisu eu, ci parochulu din Gur'a-riului Joachim Munteanu, carele mi ia trimisu cu rogarea, cá se'i publicu in „Telegrafulu romanu“. Prin urmare nu iau asupra mea responsabilitatea fácia de acei articlii, ci aceea o va luá asupra'si scriitoriulu loru.

De altmentrene eu in acei articuli nu vedu nici o vetamare de onóre, de órece ei coprinde numai fapte implinite.“

Din fassiuile totoruru martoriloru se vede dar, cá „Telegrafulu romanu“ Nr. 112 ex 1879 in corespondenti'a din Gur'a-riului au reportatu si publicatu neadeveruri, calumii, nici de cum fapte implinite, ci scornituri reutatiose; éra redactorele „Telegrafulu romanu“ dn. Cristea tradédia pe corespondentele seu parochulu Joachim Munteanu in unu modu, care variadia multu de generositate cu carea s'a laudatu inaintea juratiloru, cá de ar fi sciutu, cá caus'a va veni inaintea acelor jurati, elu, dn. Cristea, ar fi avutu curagiulu se ia tóta responsabilitatea asupra'si fácia de articlii incriminati.

Pána candu s'au pertractatu tôte acestea inaintea judelui de instructiune, timpul érá ajunsu la lun'a lui Aprile 1880, érá rogarea mea din 4/16 Octobre 1879 data la auctoritatea bisericesca, dormiá somnulu de mórte.

Deci, basatu pe curatiene'a conscientiei mele, pe fassiuene martoriloru; datoriu onórei si reputatiunei mele atacate si vetamate publice, ignoratu si abandonatu din partea auctoritatiei bisericesce; m'am vedutu necessitatu a dá cursu liberu procesulu dejá inceputu la tribunalulu regiu, caruia la 23 Aprile 1880 am inaintatu actiunea mea la tribunalu.

Onorabile d-le jude de instructiune!

La provocarea ddo 12 Aprile a. c. Nr. pr. 12/1879, intimata in 13 Aprile a. c. si pe temeiulu §. 23 rep. de pressa, am onórea a substerne in terminulu legalu urmatoriulu:

Actu de acusatie.

Inainte de tôte declaru, cá privescu aretarea criminala cá o intregire a actului de acusare si rogandu-ve se o presentati dinpreuna cu aculese, onor. Juriu, me marginescu de asta-data a aretá numai aceea, ce dupa §. 25 regul. de pressa este o neaparata recerintia a actului de acusare si anume:

Acusarea mea se intemeiédia pe intregu coprin-sulu corespondentiei aparute in „Telegrafulu romanu“ Nr. 112 din 1879, datata „Gur'a-riulu in Septembrie 1879“ si signata cu „z“, care imi schimosesce cu intentiune cuventarea ce o am tinutu la inmormentarea parochului repausatu Joanu Manta si'mi atribue nisce espressiuni, care eu nu le-am folosit si la cari corespondentulu adauge nisce observari, ce involva pentru mine o vetamare de onóre cu atátu mai virtosu, cu câtu eu ocupu in biserica mea positiuni insemnate, in timpu de mai multi ani cá protepresbiteru, asessoru consistorialu, professoru de teologia si directoru, si mai cu séma pentru cá corespondenti'a a aparutu intr'o fóia, care e sustinuta de biserica, e cetita de clerulu intregu si considerata cá organu oficiosu. Imi intemeiédiu acús'a mai departe pe intregu coprin-sulu aparutu in Nr. 118 alu „Telegrafulu romanu“ din anulu 1879 in rubric'a „locu deschisu.“

In deosebi sunt vetamatóre urmatórele diceri din corespondentia:

a) „Cuventulu funebralu rostitu de p. J. Hannia „s'a presentatu in form'a unei agresioni contra parochulu Joanu Munteanu.“

b) Urmatórele cuvinte din 2):

„Ba a staruitu cá si fostulu protopresbiteru tractualu, p. Joanu Hannia se fia silitu a'si dá ratiociniulu „despre manipularea averiloru bisericesce din Gur'a-riulu. Acésta se intielege de sine, a trebuitu se „duca sänge reu in debitori si manipulantii. Éra cuventoriulu a sciutu unde lovesce, candu a disu: se nu „imble scormonindu si atitiandu, . . . nu stricandu cele „ce altii au facutu si au dresu.“

Not'a 3 intréga:

„Parochulu J. Munteanu nu e nascutu in acésta parochia. Inpregiurarea acésta dá ansa oratorulu, cá servindu-se de inalt'a sa auctoritate, se'lu presinte „poporulu cá pe unu strainu veneticu, inpusu poporulu „lui, si care nu se interessédia de binele poporulu, mai „multu, nu tine cu poporulu, este vrasmasiu poporulu. — Cine ar fi potutu asteptá atáta imprudentia din par- „tea unui directoru seminariulu si totuodata asessoru „alu consistoriulu archidiecesanu? A provocá pe po- „poru la neascultare fácia cu preotulu seu, ba indirectu „a'lu provocá la revolta, dovedesce, între altele, o ne- „marginita incredere in sine.“

Not'a 4 intréga:

„Indemnarea la filantropia este o frumósa fapta a „preotulu. Dar candu acestu indemnu are de maxsima „finis sanctificat media,“ ce respunsu va dá unu „professoru de morala? D-lu cuventoriulu care e si „professoru de morala, provóca pe poporu directu la „neascultare fácia cu eventualele ordinatiuni ale con- „sistoriulu (din care de altmintrea si d-sa face parte) „in respectulu intregirei acelei parochii.“

Mai departe urmatórele diceri din respunsulu publicatu in „Telegrafulu romanu“ Nr. 118 din anulu 1879 in rubric'a „locu deschisu“:

„Constatediu inse, cá d-lui Hannia i este inoposibilu „a negá, cumcá si-a permis cu volnicie a calcá in „pitióre ordinea bisericesca si a prevaricá in parochi'a „Gur'a-riului, in daun'a parochulu de acolo si a dis- „ciplinei.“

Si in sfersitu urmatórea dicere:

„Faptulu acesta alu d-sale inse nu este celu din- „taju si fára pareche. Mai sunt casuri, in cari d-sa „si-a uitatu de sine si de positi'a sa.“

Fiindu-câ corespondentulu imi schimonosese cu-ventarea si pe temeiulu acestoru schimonosiri a le sale me presentédia pe mine, care sunt dignitariu bisericescu, asessoru consistorialu, directoru de teologia si profes-soru de morala, inaintea cetitoriloru unei foi ce trece de organu oficiosu alu consistoriulu, cetitori, cari sunt mai cu séma preoti, invetiatori, teologi absoluti si in genere coreligionari de ai mei, — cá pe unu omu atátu de patimasiu, usioraticu si preocupatu, in câtu sunt in stare se mergu din Sibiu la Gur'a-riulu, pentru a in-negrí intr'unu cuventu funebralu pe unu preotu incepe-toriu inaintea poporulu si a'i pagubi stol'a; me presentédia cá unu omu nemoralu care uitandu'si de datorintia si abusandu de auctoritatea sa provóca pe poporu la revolta contra preotulu seu si a consistoriulu, érá activitatea ce o amu desvoltatu in timpu de 25 ani cá protopresbiteru spre multiamirea mai mariloru mei si a tractulu meu, voiesce a o maculá prin aceea, cá me infatisédia inaintea opiniunei publice cá pe unu omu care nu a administratu cu fidelitate banii incredintati lui si fundatiunile, si care nu voiesce a dá socotéla de câtu silitu, si fiinducá in fine corespondentulu nu numai cá repetédia aceste lucruri, ci mai adauge, cá acestu casu nu este fára pareche — cá-ci eu mai de multe-ori mi-am uitatu de mine si de positiunea mea, — elu prin acésta comite delictulu vetamarii de onóre, normatu in §. 488 c. pen.

Invinovetiescu de acestu delictu in prim'a linia pe preotulu gr. or. din Gur'a-riulu d. Joachim Munteanu, care conformu protocolulu luatú la judecatori'a cercuala reg. din Salisce in 27 Novembre 1879 a recunoscutu, cá este autorulu articuliloru incriminati, — éra in a dou'a linia pe venerabilulu protopresbiteru si asessoru consistorialu d-lu Nicolau Cristea in Sibiu, si anumitu nu numai pentru cá densulu cá redactoru alu „Telegrafulu romanu“ in intielesulu regulamentulu de pressa din 27 Maiu 1852 §. 34 este responsabilu pentru articlii penali ce aparu in fóia sa, ci si pentru cá densulu a publicatu articlii din cestuene cá materialu binevenitu, in deplina conscientia, cá me va compromite prin trensiu in susu si in josu.

